Téglás János

Mozaikok a Baumgarten alapítvány történetéből

2. Az első díjkiosztás

AZ ELŐKÉSZÍTÉS

Az első díjkiosztás előkészítése külső befolyástól mentesen, de belső vitákban bővelkedve zajlott le.

A kurátorok már 1927 őszén elkezdték a nyolctagú tanácsadó testület tagjainak a kiválasztását. A legkiválóbb tudósokat és kritikusokat akarták bevonni az alapítvány munkájába, hogy észrevételeikkel segítsék döntésüket, tekintélyükkel pedig növeljék az alapítvány rangját. Mindketten négy-négy személyt kértek fel a csatlakozásra, tájékoztatásul elküldték nekik az alapító okirat tervezetét is. Az Est 1928. április 1-jei száma már közli a testület névsorát: Ambrus Zoltán (író, kritikus), Mikes Lajos (újságíró, Az Est-lapok irodalmi rovatvezetője), Osvát Ernő (kritikus, a Nyugat szerkesztője), Réti István (művészeti író, a Magyar Képzőművészeti Főiskola rektora), Schöpflin Aladár (kritikus, irodalomtörténész), Szekfű Gyula (történész, egyetemi tanár), Thienemann Tivadar (irodalomtörténész, egyetemi tanár), Voinovich Géza (irodalomtörténész, az MTA tagja).[1] Mindnyájan megtiszteltetésnek veszik a megbízást, csak Voinovich Gézának és Osvát Ernőnek vannak fenntartásai a testület jogkörével kapcsolatban. Az akadémikus azt javasolja, hogy ha a tagoknak már a fele (az okiratban öt fő szerepel!) nem ért egyet a kurátorok által javasolt író kiválasztásával, legyen joga a tanácsadóknak erre felhívni a kultuszminiszter figyelmét, aki a felterjesztett döntést felülbírálhatná. (Tisztában van azonban azzal is, hogy ez maga után vonná a kormányhatóság beavatkozását irodalmi kérdésekbe.)[2] Osvát Ernő csak hosszú vívódás után fogadja el a tisztséget, és csak azért, mert a költő

A tanácsadó testület két tagja és a kurátorok (1939)
Babits Mihály, Hegedűs Lóránt, Basch Lóránt, Schöpflin Aladár

[1] *A Baumgarten hagyatékot a bíróság kiadta a Baumgarten-alapítványnak*, Az Est 1928. április 1. = BAD I. 334.
[2] Voinovich Géza – Basch Lórántnak, OSZK Fond 145/260/2. = BAD I. 277–278.

„baráti túlzással" azzal adott nyomatékot kívánságának, hogy „szerencsétlenségnek" tartaná, ha nem vállalná a felkérést. Nehezen tudott azonban beletörődni abba, hogy az alapítvány tanácsadó testületének tagjaként a díjazandó írók kijelölésében nem az ő (illetve a testület) szava a meghatározó, hanem a Nyugat irányításában háttérbe szorított szerkesztőtársának, Babitsnak, a kurátornak a kezében van a döntés joga. Nem tudja elképzelni ugyanis, hogy a költő és ügyvédtársa között irodalmi kérdésben olyan nézeteltérés alakuljon ki, mely jogossá és szükségessé tenné az ő beavatkozásukat. A testület feladata tehát nem a határozathozatal, hanem kizárólag a tanácsadás marad, ennek pedig érzése szerint nem lesz súlya a döntésekben.[3]

A kuratórium és a tanácsadó testület 1928. december 5-én ül össze először a Sas utca 1. sz. alatti alapítványi székháznak a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Egyesülete által bérelt egyik első emeleti termében. Az ünnepi ülés Babits beszámolójával kezdődött. Az *Alapító okirat* alapján ismertette a tanácsadó testület jogkörét és megköszönte, hogy a kiváló szakemberek segítik felelősségteljes munkájukat. A félreértések, néha felmerült ellentétek elsimítása érdekében hangsúlyozta azt is, hogy a testületnek „az alapítólevél megadja mindazt a hatáskört, melyet a végrendelet szavainak tiszteletbentartása mellett megadhat: azaz nemcsak a tanácsadó és jelölő, hanem a döntőbírói és némileg ellenőrző hatáskört is." [4] Ezen az első ülésen Osvát Ernő javaslatára Ambrus Zoltánt öt évre megválasztották a „nyolcak" elnökének. Különböző szervezeti kérdésekről és a jutalmazandó személyek kiválasztásáról négy összejövetelt tartottak, mindegyikről (saját használatra!) részletes jegyzőkönyvet vettek fel.

A tanácskozásokon, a kurátorok jogkörét érintő kérdésben, két kisebb incidens volt. Mikes Lajos december 5-én arról tudakozódik társaitól, hogy a kurátorok részt vehetnek-e a tanácsadó testület ülésén, hozzászólhatnak-e vitájukhoz. Kérdésfelvetését a többiek nem tartották indokoltnak, egy dolgot azonban kikötöttek: határozataik hozatalánál a két végrehajtót nem illeti meg szavazati jog. Mikest érzékenyen érinthette ez az elutasítás, de elsősorban az sértette, hogy jelöltjeinek, a fiatal Fodor Józsefnek és Illés Endrének a támogatását sem pártfogolja a többség azért, mert irodalmilag még nem tartották elég érettnek erre munkásságukat. Ezután, döntését nem indokolva, lemondott a tagságáról, de később visszavonta bejelentését. A másik afférról nem tájékoztatnak a jegyzőkönyvek. Németh László csak annyit tud, hogy „az első Baumgarten

[3] Osvát Ernő – Babits Mihálynak, OSZK Fond III/974/5. = BAD I. 284–285.
[4] *Jegyzőkönyv a tanácsadó testület 1928. december 5-i üléséről,* OSZK Fond 145/4/1. = BAD I. 404–412.

díjkiosztásnál Osvát kellemetlenkedett Babitsnak." Basch Lóránt egyik tanulmányában a részletekről is beszámol. A tanácsadó testület és a kuratórium a január 2-i üléséről következőt írja: Osvát az „alapítólevelet olvasgatva hirtelen megszólalt: Voltaképp nem is az lehetett a szándéka Baumgartennek, hogy a két kurátor válassza ki az írókat. Csak az, hogy ők állapítsák meg a kiválasztás mikéntjét. Ezt a rendelkezést a kurátorok rosszul értelmezték. … Babits elsápadt, felugrott és szó nélkül kiment a szobából. Fellobbanhatott benne a mellőzöttség éveken át elfojtott indulata, amiért Osvát az ő társszerkesztői jogait csorbítani törekszik. Most meg kétségbe vonja kurátori jogát. Osvát e szavakkal >>De Mihály!<< utána rohant. Rövid idő múlva együtt jöttek vissza."[5] (Babits nem sokkal később, április 1-je után kivált a Nyugat szerkesztőségéből, a folyóirat 8. [ápr. 16-i] számának fejlécén már csak a főmunkatársak sorában szerepel a neve!)

Az első ülésen Ambrus Zoltán elnök javaslatára megállapodnak abban, hogy a tanácskozásaikon elhangzottakat szigorúan bizalmasan kezelik, határozataikat titokban tartják, illetéktelenekkel nem közlik. Ezt azonban az elkövetkező két évtizedben gyakran nem tartották be, mindig akadtak olyanok, akik félinformációkkal látták el a sajtó képviselőit. A hírlapírók ezeknek a találgatásokkal kiegészített adatoknak az alapján már a díjkiosztás előtti napokban tájékoztatták a kitüntetettek nevéről a hírekre éhes, kíváncsi olvasóközönséget. 1929-ben például az Esti Kurir január 8-án – a miniszteri jóváhagyás előtt – pontosan megnevezi azt a nyolc személyt, akik január 18-án a díjazottak névsorában szerepelnek majd. A találgatások azonban jóval korábban megkezdődtek, a „jól értesült" újságírók már decemberben ilyen című írásokkal, álhírekkel tévesztették meg az olvasóközönséget: *Tamási Áron kapta a magyarországi Baumgarten Alapítvány egyik havi 12 000 lejes nagydíját*[6], *A Baumgarten-alapítvány idei nagydíját Harsányi Kálmán, a kiváló költő és drámaíró, a Kassai Napló munkatársa kapta.*[7]

Az Est, 1929. január 19.

Az érdemi munka során megvitatták és kiválasztották a jutalmazásra javasolt személyeket. Az *Alapító okirat* 12. §-a a kiosztandó évdíjak számát nem tünteti fel, csak a nagyságát határozza meg 4000–8000 pengő

[5] Basch 2004, 55-57. = BAD I. 444.
[6] Ellenzék 1928. szeptember = BAD I. 423.
[7] Kassai Napló 1928. december 30. = BAD I. 423.

közötti összegben, hozzátéve, hogy ez a körülményekhez képest évről évre „állapíttatik meg". Azt is tartalmazza ez a paragrafus, hogy az évdíjak legfeljebb három év időtartamra meghosszabbíthatók. Úgy kezdenek a munkához, hogy az alapvető számokat még nem tudják. Basch december 29-én még nyolc 5000 pengős díjat javasol, de a pénzalap tíz részre osztását is elfogadná.[8] Az 1928. december 31-én és folytatólag 1929. január 2-án tartott ülésről felvett jegyzőkönyv adata szerint – csak ekkor értesül hivatalosan a testület a pénzügyi kérdésekkel foglalkozó alapítványi tanács 1928. december 22-i döntéséről – 1929-ben 40 000 pengő fordítható évdíjakra. Ebből tíz írónak akarnak 4000-4000 pengőt adni. Az Esti Kurir tudósítójához azonban korábban eljut ez a hír is, és a lap december 30-án már beszámol erről a megegyezésről az olvasóinak![9]

A díjazandó írók korosztályáról nem egyformán gondolkodtak a „nyolcak": Ambrus Zoltán, Osvát Ernő és Réti István az idősebb generáció tagjait akarta előnyben részesíteni, míg Mikes Lajos elsősorban a fiatal tehetségek támogatását javasolta.[10]

A jegyzőkönyvek – a jelenlévők, a kívülállók és a különböző társaságok által javasolt – 41 jelölt nevét tartalmazzák. Ebből a névsorból a tízes listára a kurátorok határozata alapján, Babits részletes indoklásával, a következők kerültek fel: Osvát Ernő, Schöpflin Aladár, Elek Artúr, Farkas Zoltán, Juhász Gyula, Erdélyi József, Tamási Áron. Őket – Osvát Ernő, Schöpflin Aladár és Farkas Zoltán kivételével – a testületnek legalább két tagja is támogatta. Osvátot és Schöpflint, mivel a testület tagjai voltak – az alapító okirat 24. §-ának utolsó bekezdése alapján – nem is jelölhették, erre csak a kuratóriumnak volt lehetősége, amely „kivételesen indokolt esetben" (mivel „az új magyar kritika terén irodalomtörténeti jelentőségű" érdemeket szereztek) díjazhatta őket. Farkas Zoltánt (az alapító gimnáziumi osztálytársát) pedig azért szándékozik jutalmazni Babits és Basch, hogy Baumgarten műveit fordítsa le magyar nyelvre. A tíz díjazandó író közül tehát hetet – a testület javaslatait is figyelembe véve – a két kurátor nevezett meg. A további három író díjazásáról történő döntést azonban a tanácsadó testületre bízzák. A tudományos írók (Brandenstein Béla filozófus, Gyergyai Albert irodalomtörténész, Várkonyi Nándor irodalomtörténész, dr. Hoffmann Edith művészettörténész és dr. Mályusz Elemér történész) közül a többség Várkonyi Nándort javasolja, a kuratórium azonban nem fogadja el

[8]Basch Lóránt – Babits Mihálynak, OSZK Fond III/253/27. = BAD I. 422.

[9] *Tíz író fejenként négyezer pengőt kap az 1929. évre a Baumgarten-alapítványból*, Esti Kurir 1928. december 30. = BAD I. 424.

[10] Basch Lóránt: *Ambrus és a Baumgarten-alapítvány* = Basch 2004, 44–46.

(„megfontolás tárgyává teszik") a döntésüket. További négy névről is szavazást kérnek, melynek eredménye a következő: Szini Gyula 6, Kárpáti Aurél 4 voksot kapott, mindketten bekerültek a díjazandók közé. Gulácsy Irén és Tersánszky J. Jenő között egyenlő (3-3) lett a szavazatarány, de Ambrus Zoltán elnöki voksával Tersánszky került fel a minisztériumba juttatandó listára. (Ezt a döntést Osvát Ernő is örömmel üdvözölte.) Az üléseken még három íróval kapcsolatban hoztak határozatot. Kiemelt segélyben részesítik a tagok többsége által díjra is javasolt beteg Harsányi Kálmánt, továbbá az Erdélyből áttelepült Gulácsy Irént és egy, a magyar költők németre fordított verseiből készített antológiának elkészítésével, fordításával megbízott Horvát Henriket. Úgy döntenek, hogy ezeket a rendkívüli segélyeket az újságokban is közzéteszik. A segélyezettek nevét ugyan nem voltak kötelesek nyilvánosságra hozni, de ebben az esetben – a nagyobb összeggel segített személyek erkölcsi súlyát, jelentőségét éreztetve –, eltértek az alapítólevél rendelkezéseitől.

A díjazandó írók, tudósok névsorát január 2-án a következő záradékkal küldték el a főhatósághoz: „A tanácsadó testület az alapítólevél 24§-a értelmében a fentfelsorolt írók részére történő évdíj-juttatás ellen észrevételt nem tett."[11]

A kuratórium, talán a minisztérium kérésére és a jó viszony fenntartása érdekében, egy rövid „felvilágosító indoklást" is csatolhatott a felterjesztéshez. Ezt a jó szándékú gesztust Basch Lóránt már február 6-án – Babits Mihálynak írott levele szerint – elhamarkodott, hibás lépésnek tartotta. Az ő kötelességük – a minisztérium által jóváhagyott alapítólevél értelmében – csupán az, hogy döntésüket (a névsort!) írásban juttassák el a főhatósághoz, az indoklást csak a tanácsadó testület előtt kell elmondani.[12] Az ügyvéd erről Pilinszky Ferenc miniszteri tanácsost is tájékoztatta, hangsúlyozva, hogy a főfelügyeleti szerv a felterjesztett személyekkel kapcsolatban magyarázatot nem kérhet, és csak abban az esetben várnak tőle értesítést, ha vétó jogát akarja gyakorolni.

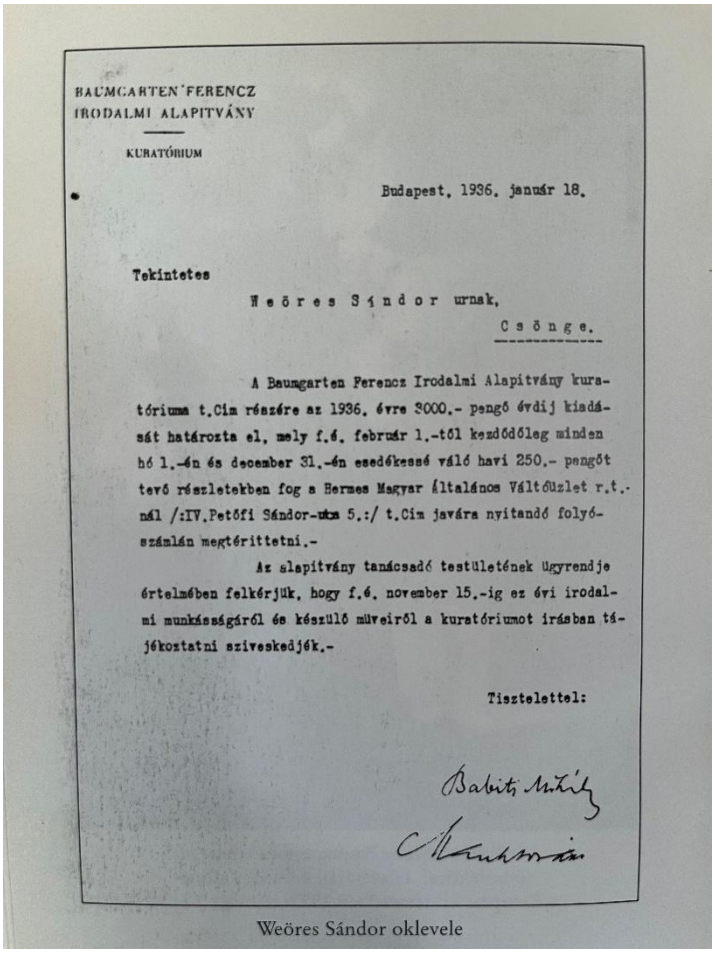
1929. január 18. A DÍJKIOSZTÁS

Az első díjkiosztásra 1929. január 18-án este a Magyar Tudományos Akadémia zsúfolásig megtelt kistermében került sor. Az eseményen mind a 10 jelölt megjelent. Olyan nagy volt az érdeklődés, hogy a publikum egy részének csak állóhely jutott. Az előadóterem melletti kis szobából 6 órakor jött ki az alapítvány vezetősége. Az ünnepséget dr. Steineker István miniszteri tanácsos, közalapítványi királyi igazgató nyi-

[11] *Jegyzőkönyv …* = BAD I. 4355–443.
[12] Basch Lóránt – Babits Mihálynak, OSZK Fond III/ 235/29. = BAD I. 544–545.

totta meg. Először Babits Mihály kurátor mondott beszédet, melyet másnap *A magyar író kenyere* címen közölt a Pesti Napló. Ezután Schöpflin Aladár tartott előadást az alapítványtevőről, Farkas Zoltán pedig Baumgarten *A XIX. század regénye* című esszéjéből olvasott fel részleteket a saját fordításában. Csak fél nyolc körül került sor a legjobban várt eseményre. Basch Lóránt röviden tájékoztatta a megjelenteket az *Alapító okirat* legfontosabb paragrafusairól, majd kihirdette a kuratórium döntését: öt szépíró (Erdélyi József, Juhász Gyula, Szini Gyula, Tamási Áron, Tersánszky Józsi Jenő) és öt tudományos író (Elek Artúr, Farkas Zoltán, Kárpáti Aurél, Osvát Ernő, Schöpflin Aladár) 4-4000 pengős évdíjban, hárman (Gulácsy Irén, Harsányi Kálmán, Horvát Henrik) pedig kiemelt segélyben részesültek. Erről az érdekeltek egy sokszorosított lapon igazolást is kaptak. Az elnök zárszava után a kitüntetettek és a vezetőség átsétált a Balaton utcába, ahol Basch Lóránt lakásán bankettet rendeztek tiszteletükre. A 22 fős vacsorán részt vett Bánffy Miklós, az Erdélyi Helikon főszerkesztője és Kemény János báró is.

Az első díjazottak nagy része beérkezett író, rendezett anyagi körülmények között élt. Életkoruk átlaga közel 45 év, a legfiatalabbak is (Erdélyi József 33, Tamási Áron 31.) betöltötték már a harmincadik évüket, négyen-négyen pedig negyven, illetve ötven évesek múltak. Az *Alapító okirat* nem foglalkozik a javadalmazott írók életkorával, a kritikusok azonban megemlítik, hogy több olyan személy van köztük, akitől már jelentős, „eszményi célú munkák” megírását nem várhatják. Az Irodalomtörténet cikkének szerzője, – y –ó (aki a *Babits bibliográfia* feltételezése szerint nem más, mint Pintér Jenő) is azt írja, hogy Baumgarten „Nem kívénhedt és többékevésbé tűrhető jövedelmű íróknak szánta az évi 4000 pengőt, nem utólag akart tehetséget jutalmazni, ha-

BAUMGARTEN FERENCZ
IRODALMI ALAPITVÁNY

KURATÓRIUM

Budapest, 1936. január 18.

Tekintetes

Weöres Sándor urnak,

Csönge.

A Baumgarten Ferencz Irodalmi Alapitvány kuratóriuma t.Cim részére az 1936. évre 3000.- pengő évdij kiadását határozta el, mely f.é. február 1.-től kezdődőleg minden hó 1.-én és december 31.-én esedékessé váló havi 250.- pengőt tevő részletekben fog a Hermes Magyar Általános Váltóüzlet r.t.-nál /:IV.Petőfi Sándor-utca 5.:/ t.Cim javára nyitandó folyószámlán megtéritteini.-

Az alapitvány tanácsadó testületének Ügyrendje értelmében felkérjük, hogy f.é. november 15.-ig ez évi irodalmi munkásságáról és készülő müveiről a kuratóriumot irásban tájékoztatni sziveskedjék.-

Tisztelettel:

Babits Mihály

Weöres Sándor oklevele

nem új érdemeket életre hívni, új tehetségeket a napi gondoktól megszabadítani…".[13] Hasonlóan vélekedik Mikes Lajos is társaihoz, a tanácsadókhoz írt memorandumában: „Nem lehetnek az évdíjak betegek gyógyítására vagy haldoklók támogatására szánt díjak sem …".[14]

A tíz kitüntetett író fejenként 4000 pengőt kapott, melyet tizenkét részletben – lakbérnegyedkor 400, a többi hónapban (decemberben kétszer – januárban ugyanis nem volt kifizetés) 300 pengőt – juttatott el hozzá a Hermes Magyar Általános Váltóüzlet Részvénytársaság. A díj részleteit az alapítványi ház szakaszosan befolyó jövedelméből fedezték. Ez a pénz, mely az *Alapító okirat*ban meghatározott összeg alsó határa volt, nem adott lehetőséget „fantáziaröptető utazásra" és fényűző életre, de biztosította a megélhetést, valamint az alkotómunkához szükséges „független nyugalmat". Az összeg nagyságát érzékelteti az is, hogy több mint egy évtizeddel később Babits Mihály, a Magyar Tudományos Akadémia Weiss Fülöp-alapítvány jutalmának nyertese „csupán" 1000 pengőt kapott. A többi irodalmi pályázat pénzmennyisége sem haladta meg a Baumgarten-díj összegét. Csak lord Rothermere 1931-ben történt 1000 fontos irodalmi célú felajánlása, valamint az Athenaeum és a londoni Pinker irodalmi ügynökség nagyon reklámozott nemzetközi regényíró pályázatának díja szárnyalta ezt túl.

A lord pénzét négy író (1932-ben Móricz Zsigmond és Krúdy Gyula; 1933-ban Babits Mihály és Voinovich Géza) között osztották meg, ennek – a szegény íróknak felajánlott 10% levonása után maradt – 225 fontnak az értéke 4387 pengő volt.[15] 1936-ban Földes Jolán *A halászó macska uccája* című regényével 4000 fontot (John Batki írásának alapján kb. 77 000 pengőt) nyert.[16]

A Baumgarten-díj tizenkét részre osztva sem volt jelentéktelen összeg. A 333 pengős átlag értékét jól jelzi a *Havi 200 fix* című 1936-ban bemutatott filmben elhangzott sláger szövege, mely így kezdődik: „Havi kétszáz pengő fixszel, ma egy ember könnyen viccel." A tanári fizetéssel összehasonlítva sem tűnik csekélynek. A székesfővárosi tanárok havi illetménye 1932. július 1-jétől – a fizetési fokozattól függően – 210 és 377 (az igazgatók bére 411,50 és 497,50) pengő között volt, ehhez járult még a

---

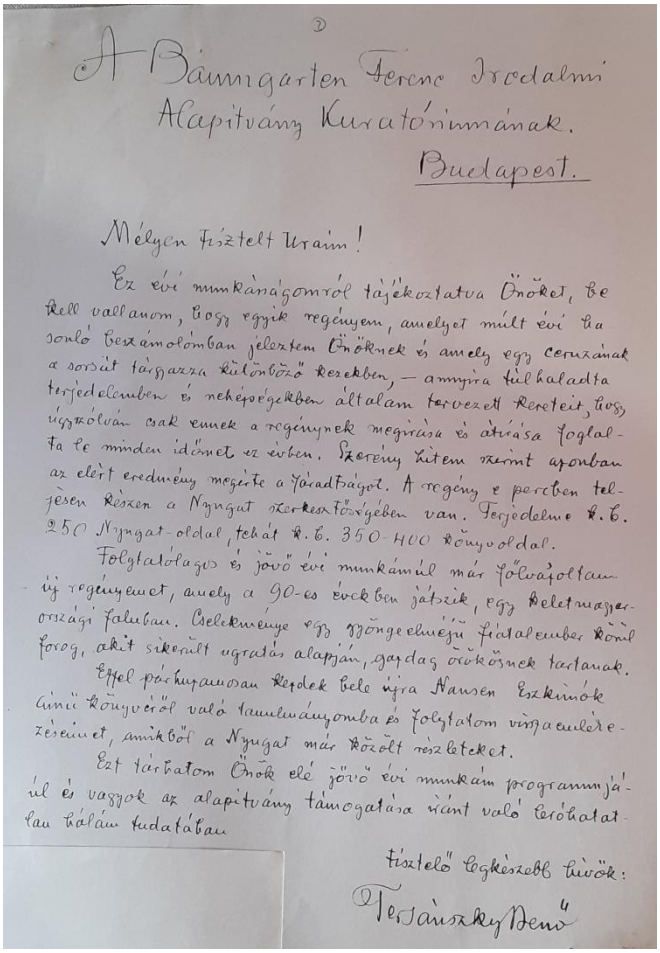
[13] -y –ó. [Pintér Jenő]: *Egy síremlék leleplezéséhez*, Irodalomtörténet 1929. 7–8. 277–279. = BAD II. 21–23. (A továbbiakban -y – ó = BAD II. 21–23.)

[14] Mikes Lajos – Ambrus Zoltánnak, OSZK Fond 145/5/2. = BAD II. 39-44.

[15] John Batki: *Pénteken Krúdy*, Litera, 2008. április 4. Netnapló

[16] A viszontagságos sorsú Vigyázó-jövedelmekből az MTA 1929-ben 5700 pengő segélyt osztott ki három tudós között. Gergely Pál: *A Magyar Tudományos Akadémiára hagyott Vigyázó vagyon sorsa*, MTAK kiadványai, Bp., 1971., 83.

lakáspénz és a családi pótlék.[17] A díjazottak a sajtó révén országos népszerűségre tettek szert, többször leírták a nevüket, beszámoltak munkásságukról, közölték nyilatkozataikat, fényképüket, néhányukkal (pl. Juhász Gyula, Tamási Áron) interjút készítettek. Erről a hírnévről a legfiatalabb kitüntetett lírikus, Erdélyi József így emlékezett később: „nagy elégtétel volt a feleségemnek ismerősei, rokonai felé, hogy mégis vagyok valaki, elismert költő, díjjal koszorúzott meg a Baumgarten-alapítvány."[18]

A Baumgarten Ferenc Irodalmi Alapitvány Kuratóriumának.

Budapest.

Mélyen tisztelt Uraim!

Ez évi munkámról tájékoztatva Önöket, be kell vallanom, hogy egyik regényem, amelyet múlt évi hasonló beszámolómban jeleztem Önöknek és amely egy cenzúrának a sorsát tárgyazza különböző részekben, — annyira túlhaladta terjedelemben és nehézségekben általam tervezett kereteit, hogy ugyszólván csak ennek a regénynek megirása és átirása foglalta le minden időmet ez évben. Szerény kitem szerint azonban az elért eredmény megérte a fáradtságot. A regény e percben teljesen készen a Nyugat szerkesztőségében van. Terjedelme k. b. 250 Nyugat-oldal, tehát k. b. 350-400 könyvoldal.

Folytatólagos és jövő évi munkámul már folvajoltam uj regényemet, amely a 90-es években játszik, egy Keletmagyarországi faluban. Cselekménye egy szöngeeleméju fiatalember körül forog, akit sikerült ugratás alapján, gazdag örökösnek tartanak.

Ezzel párhuzamosan kezdek bele újra Nansen Eszkimók cimü könyvéről való tanulmányomba és folytatom vizgyüjtéseimet, amikből a Nyugat már közölt részleteket.

Ezt tárgyalom Önök elé jövő évi munkám programmjául és vagyok az alapitvány támogatása iránt való erős hatalom tudatában

tisztelő legkészebb hívök:

Tersánszky Jenő

Tersánszky Józsi Jenő beszámolója az 1932. évi irodalmi munkásságáról. Országos Széchenyi Könyvtár

Az újságírók természetesen megkérdezték a tíz írót, hogy mihez kezdenek a sok pénzzel.[19] Mindnyájan az alkotómunkát jelölték meg az első helyen, melyhez a díj biztos, nyugodt hátteret ad: Juhász Gyula egy intim önéletrajz és egy Martinovics-dráma megírását tervezi, Schöpflin Aladár az Ady-könyvét akarja befejezni (1934-ben meg is jelenik!), Kárpáti Aurél, Tersánszky Józsi Jenő, Tamási Áron regényírással foglalkozna, Erdélyi József a magyar népdal problémáit kutatná, még a nehéz helyzetben lévő Osvát Ernő is tervez, a benne „régen szunnyadó témákat" szeretné feldolgozni. Szini Gyula, Elek Artúr és Tamási Áron szívesen utazna külföldre, Tamási Áron a legnagyobb örömmel Rodostóban keresné Mikes Kelemen nyomait. Vannak nagyobb vágyak

---

[17] *Középiskolai tanári zsebkönyv*, szerk. Albisi Barthos Indár, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1933., 197.

[18] Erdélyi József: *Fegyvertelen. Önéletrajz*, Bp., Turul kiadás, 1942., 114–115. – Nagy Lajost is híressé tette az 1932-ben átvett díj. Valahol Veszprémben történt: „Nagy Lajos, a kitűnő humorista sakkozott a kávéházban az egyik este. Bejön egy helybeli úr, nézegeti az IGE társaságot, és megkérdezi valakitől, Nagy Lajosra mutatva: – Hát ez kicsoda? – Az illető meglepetten feleli: Ez Nagy Lajos. Nem ismeri? Most kapta meg a Baumgarten-díjat! – Úgy – válaszolja a naiv vidéki – olyan jól sakkozik...?" (Literatura 1932 október. = BAD II. 340.)

[19] Bende László: *A tíz legjobb kedvű magyar író társaságában…*, Esti Kurir 1929. január 20. = BAD I. 496–500.; Kellér Dezső: *Mit csinál azzal a sok pénzzel a Baumgarten-hagyaték 10 örököse*, Színházi Élet 1929. 6. sz. (február 3–9.) = BAD I. 545–548.

is: Erdélyi József és Tamási Áron kis falusi házat vásárolna, Tersánszky pedig „fantáziaröptetű utazásra" vágyik: saját tulajdonában lévő luxus gőzhajóval utazna a tengereken.

Az 1929-es esztendőben a díjakon kívül segélyekkel is próbáltak segíteni a rászoruló írókon, ezeknek a névsorát azonban nem hozták nyílvánosságra. (Az alábbi lista valószínűleg hiányos, a kiosztott pénzekről ugyanis nem készítettek összesítést, nem vezettek róla hivatalos nyilvántartást. A feljegyzések különböző lapokon találhatók az Országos Széchényi Könyvtárban.) A január 18-án megnevezett három személyen kívül a következő tizenhat író, költő, újságíró, tanár kapott legalább 400 pengő segélyt: Bartalis János, Czebe Gyula, Farkas István, Fáy Ilona, Fodor József, Illés Endre, Nagy Lajos, Németh László (nem fogadta el, visszaküldte Basch Lórántnak!), Pap Károly, Révész Béla, Sárközi György, Somfay Margit, Telekes Béla, Várkonyi Nándor, Waldapfel József, Zoltán Vilmos.

SAJTÓTÁMADÁSOK

A sajtó az újdonságnak kijáró kíváncsisággal, már kezdettől fogva szenzációként tálalja az alapítvánnyal kapcsolatos híreket, és nagy figyelemmel kíséri az első díjkiosztást is. Szinte mindegyik lap terjedelmes beszámolókban emlékezik meg az eseményről, egy része (elsősorban Az Est-lapok konszern három orgánuma: Az Est, a Pesti Napló, a Magyarország, valamint az Esti Kurír és a Magyar Hírlap) tárgyilagosan, tényszerűen tudósít az ünnepség lefolyásáról, a díjazottak munkásságáról. A legtöbb újság azonban kisebb-nagyobb mértékben csalódott a várakozásaiban. Néhányan a kiosztott összeg nagyságával és a díj részletekben történő kifizetésével elégedetlenek. Fenyő Miksa tisztában van azzal, hogy „közmegelégedésre" nem lehet a díjodaítélést elintézni, de hibáztatja a kuratóriumot a pénzdíjak csekélységéért. Szerinte nagyobb, legalább 6000 pengős díjakat is lehetett volna osztani, ha nem tartalékolják a pénz egy részét. Ignotus – aki fájó szívvel még a döntéshozókat is megérti, mert a pénzre, segélyre minden magyar írónak szüksége van – megismétli korábbi véleményét: „végzet tragédiát" lát abban, hogy „a Baumgarten-díjból nem lett Nobel-díj", melynek segítségével „esztendőről esztendőre, egy-egy magyar írót, tehát húsz éven belül húsz magyar írót, egy egész irodalmat, hozzá lehetett volna segíteni, hogy író és irodalom lehessen." Ha az alap körülbelül 50 000 pengőjével csak egy írót jutalmaztak volna, akkor ennek az összegnek a havi 500 pengős kamatából hosszabb időre lehetett volna biztosítani az alkotó munkához szükséges gondtalan életet.

A díjak tizenkét részletben történő kifizetését sokan megalázónak tartják, „másodosztályú ordónak", „részlet vállveregetésnek", „Mihály bácsi ingyenlevesének" nevezik. Az egyik érdekelt, Erdélyi József is úgy véli, hogy ezzel „gondnokság alá helyezték a jutalmazottat, a kitüntetett írót, mint megbízhatatlan embert." [20] Egyesek azt állítják, hogy kevesebb írót kellett volna nagyobb összeggel díjazni, de szinte mindegyik lap két-három személyt is hiányol a listáról. A különböző politikai beállítottságú sajtótermékek a következő tizenkét író kimaradását helytelenítik: Barta Lajos, Farkas Antal, Füst Milán, Illés Endre, József Attila, Kassák Lajos, Nagy Lajos, Pap Károly, Révész Béla, Szabó Lőrinc, Szép Ernő, Várnai Zseni. (A következő években – Barta Lajos, Farkas Antal és Várnai Zseni kivételével – mindenkit felterjesztettek díjazásra! Segélyben pedig már 1929-ben is többen részesültek közülük.) Ha azonban a kitüntetettek névsorát bővítik, akkor még jobban elaprózzák a pénzalapot, és még kisebb összeg jut egy személyre. Többen úgy érzik, hogy néhány író díjazása sem volt indokolt. Császár Elemér[21] és Lendvai István[22] Osvát Ernő valamint Schöpflin Aladár kitüntetését tartja aggályosnak. Ők életkoruk (mindketten a hatodik évtizedükben járnak már!), anyagi helyzetük, irodalmi munkásságuk és a tanácsadó testületben betöltött szerepük miatt nem kerülhettek volna fel a tízes listára. Pintér Jenő[23] is hasonlóan vélekedik. A legkeményebben Császár Elemér akadémikus, egyetemi tanár és Lendvai István költő, jobboldali újságíró kritizálja a díjkiosztást és a díjazott írókat. A professzor Osvát tudományos téren kifejtett munkásságát is megkérdőjelezi, szerinte csak Babits állítja róla, hogy tudós, és „nobilis gesztussal" megfizeti szerkesztőtársát. Lesújtó véleménye van másokról is, „Szinit és Tersánszkyt jelentéktelen írónak" tartja, egyetért viszont azzal a közfelfogással, mely szerint Erdélyi és Tamási „biztató ígéretnek" számít. Hasonlóan gondolkodik Lendvai, aki a tíz évdíjas író nagy részéről megállapítja, hogy jutalmazásuk ellentétben van a Baumgarten-hagyaték rendelkezéseivel. Még Juhász Gyulát is úgy értékeli, hogy régen beérkezett, tehetséges költő, aki „költői vénájának javát kiénekelte" már. Csak ketten vannak, akik íróilag és anyagilag is megérdemlik a díjat: Erdélyi József és Tamási Áron. Az erdélyi író kitüntetésével minden kritikus egyetért, de a sok újság által elismert és Babits által is nagyra becsült Erdélyi József költészetét egy-két bántó

[20] Erdélyi, Fegyvertelen, 113.
[21]Császár Elemér: *Széljegyzetek az első Baumgarten-jutalmakhoz*, Irodalomtörténet 1929. 1–2. 61–69. = BAD I. 549–557.
[22] Lendvai István: *A Baumgarten-alapítvány ügye*, Magyar Kultúra 1929. I. (február), = BAD I. 558–563.
[23] -y – ó = BAD II. 21–23.(A továbbiakban: Lendvai István = BAD I. 21–23.)

hangvételű, rosszindulatú megjegyzéseket is tartalmazó cikk elmarasztalja. Nádass József azt helyteleníti, hogy „Erdélyi József csengettyűs, lobogó gatyás, árvalányhaj-süveges petőfieskedő lírája díjat kap", míg a nagybeteg Füst Milán nem.[24] Zolnai Béla szegedi egyetemi tanár Széphalom című folyóirata pedig „tehetségtelen verstörlejtőnek" (=verscsináló) tartja őt, akinek nem díj, hanem „egy segédhivatali vagy postatiszti állás" járna.[25]

Sokan úgy látták, hogy a díjazás a kettészakadt magyar irodalom fenntartását szolgálja, és az ellentétek további élezését erősíti. Egyesek azt hangoztatják, hogy csak „baloldali", mások véleménye szerint viszont csak „jobboldali" írók szerepelnek az alapítvány kitüntetettjeinek névsorában. Az Új Nemzedékben megjelent írásnak már a címe is ellenszenvet akar kelteni: „A Nyugat-klikkjének tagjai között osztották szét a Baumgarten-alapítványt," majd így összegzi mondanivalójának lényegét a szerző: „Mindazok, akiknek kedvenc álmuk a kettészakadt irodalom egyesítése, most ráeszmélhettek, hogy olyan szellem mellett, amely tisztán karitatív és irodalmi szellemű alapítványból is klikkpolitikát űz, a kettészakadt irodalmat nem lehet áthidalni, hozzá még oly súlyos áldozatok árán sem."[26]

Császár Elemér irodalomtörténész szintén vádaskodik: Babits „az évdíjjal csupa baloldali írót, a Nyugat irányának híveit tüntette ki, s féltő gonddal vigyázott, hogy jobboldali […] nemzeti szellemű, hagyománytisztelő, konzervatív…" szerző ne kerüljön közéjük.[27] Szerinte a „tudósokká előléptetett esszéisták" is a pártpolitika emberei. A professzor a vitás, elfogult döntésekért elsősorban Babitsot hibáztatja, és azt javasolja – az *Alapító oklevél* módosítása után –, a jövőben a kurátor helyett a tanácsadó testület döntsön a díjazottak személyéről, a minisztérium pedig nagyobb figyelemmel és szigorral kísérje az alapítvány munkáját. Erről a támadásról jegyzi meg naplójában Oláh Gábor: „Az fáj az akadémikusoknak, hogy nem ők teszik zsebre a Baumgarten pengőit, hanem a nyugatosok. Hát az Akadémia mikor jutalmazza a nyugatosokat?"[28] A Magyar Kultúrában Lendvai István marasztalja el a jutalmazást, szerinte „…ezt a mecénási hagyatékot mindjárt az első alkalommal hitbizománnyá sajátította ki egyetlen irodalmi csoport…" Szerinte a jobboldalnak is létre kellene hozni egy olyan alapítványt, mely „a

[24] Nádass József, *Az írástudók árulása – Az írástudók kiárusítása (Jegyzetek a Baumgarten-díjhoz*, Korunk 1929. 2. 147–150. = BAD I. 589.
[25] Széphalom 1929. 3 –4. 149.
[26] Új Nemzedék 1929. január 20. = BAD I. 500–501.
[27] Császár Elemér = BAD I. 549–557.
[28] Oláh = BAD I. 612–613.

keresztény magyarság erkölcsi levegőjén felnőtt" írókat támogatná, s megóvná őket attól, hogy a nyomoruk miatt „odaszédüljenek" a másik oldalra. Tizenhárom év múlva ugyanez a javaslat hangzik el a magyar parlamentben is, akkor azonban a jogász végzettségű miniszterelnök közbeszólása rávilágít a megoldásra is: „csak még a keresztény mecénásokat is várjuk meg!"[29]

De a másik oldal sem elégedett: Zsolt Bélának az nem tetszik, hogy a „jutalmazott aktív szépírók túlnyomórészt a népies, sőt regionális irodalom művelői közül kerültek ki, míg a városi polgárság és a proletariátus költői és írói babér és rente nélkül maradtak".[30] A legdurvább vádakat Nádass József, a kolozsvári Korunk szerkesztője fogalmazza meg. Szerinte Babitsból, az „egykori forradalmár, Ady mellett lépő költő"-ből a „reakció és a sovinizmus embere" lett. Ezt az „írástudó elpártolásáról, fehérbe fordulásáról" megtett utat jelzik esszéi (*Magyar költő kilencszáztizenkilencben*, *Az írástudók árulása*), a díjátadón elmondott beszéde és a kitüntetettek személye is, akik nem Baumgarten feltételeinek szellemében kerültek kijelölésre. Hiszen van köztük nagy lapvállalatokhoz „beevezett" író és kritikus, konzervatív könyvkiadónál dolgozó lektor, a „tucatízlést kiszolgáló" író, „jobboldali lapok tüzes kritikusa." Ezért a díjkiosztásról is lesújtó a véleménye: „az irodalom szégyene, gyásza és szomorúsága" a döntés, majd hozzáteszi: „Babits Mihály sietve nyújtja kezét jobbfelé, hogy a szakadást betöltse, az író nyugodtan elárulja társainak legnagyobb részét, hogy az őket leghevesebben támadó ellenséggel békét kössön, de miért nem igyekezik Babits balfelé is kezet nyújtani, miért nem gondol Babits Mihály a magyar irodalom balfelé való kiszélesítésére?" Végezetül Császár Elemér véleményével homlokegyenest ellentétes megállapítást tesz: Babits – a Kisfaludy Társaság tagságát várva - azokkal ölelkezett össze, akik ellen elejétől kezdve küzdött, a január 18-án kihirdetett „névsor valóban beillett volna a reakciós Akadémia, a konzervatív Kisfaludy Társaság vagy bármely más mohos, elsorvadt, nyíltan élettől elzárt testület döntésének…".[31] A Munkában megszólal a csalódott Kassák Lajos is, aki húszéves írói munkássága, az *Egy ember élete* című regény első részének megjelenése és anyagi helyzete miatt számított az alapítvány támogatására. A tanácsadó testület első ülésén Réti István valóban megemlíti a nevét – a jegyzőkönyv szerint – azzal a megjegyzéssel, hogy „irodalmi tevékenységét elismeri, irányát azonban és világnézetét nem tudja magáévá tenni". Ezt később Basch Lóránt még a

[29] Lendvai István = BAD I. 558–563.

[30] Zsolt Béla: *A Baumgarten-akadémia*, Magyar Hírlap 1929. január 20. = BAD I. 501–506.

[31] Nádass József: *Az írástudók árulása – az írástudók kiárusítása,* Korunk 1929. február = BAD I 586–590

következővel egészíti ki: „Ambrus e jelölés ellen oly határozottan emelte fel szavát, hogy többé, míg ő elnökölt, Kassák neve szóba se jöhetett."[32] A lista összeállításában, mely szerinte „baráti vagy asztaltársasági alapon" született, ő szintén politikumot lát, s azt „tizenöt-húsz év óta a magyar írástudók egyik legnagyobb árulásá"-nak tartja, melyet a kurátor a baloldali írók ellen követett el, mert a „mai uralkodó szellem befolyása alatt" ítélkezett. Ennek a hátterét is megmagyarázza: „Köztudomású az a tény, hogy a kormánykörök jogot formáltak maguknak ahhoz, hogy a névsor összeállításába beleszólhassanak, valószínű tehát, hogy nem is »opportunizmusból«, de a »békesség kedvéért« Babits, a kritikus és kurátor inkább a kormány felé, mint az Igazság felé hajtotta meg zászlóját."[33]

Még a 100%, a KMP által irányított legális magyarországi művészeti és politikai folyóirat is kritizál.[34] Maró gúnnyal beszél az Akadémia „kabarétermében" lezajlott „parázs kis cécóról", ahol kiderült, hogy a „semmi produktív munkát nem végző" alapító Baumgarten-díjából csak a polgári rendet védelmező írók részesülhettek. A „sarokházalapítvány" végrehajtója, „az alliteráció-pattogtatók és rímcsilingeltetők nehézsúlyú magyar bajnoka: Babits Mihály" ugyanis a „forradalmi szellemű" írókat kizárta. Nyigri Imre meg is nevezi ezeket a haladás eszményi szolgálatában szorgoskodó írókat: Barta Lajos, Farkas Antal, Kassák Lajos, Nagy Lajos, Révész Béla, Somlyó Zoltán, Várnai Zseni.[35] A „pipatórium" – a folyóirat szerint – a névsor összeállításakor „egy kicsit a zsidók felé, egy kicsit az antiszemiták felé" tett engedményeket, s a hibáit azzal is tetézte, hogy a titkos listán szereplő nevek eljuthattak az Esti Kurirhoz, mely tíz nappal a kihirdetés előtt ezt nyilvánosságra is hozta.

Az első díjkiosztást követő vádaskodásokkal csak kevesen szállnak szembe.

Pintér Jenő kétes értékű indoklással veszi védelembe Babitsot, mentségeket keres az első ízben elkövetett tévedéseire.[36] Szerinte jó kezekben van a döntés, bár ez nehéz feladat elé állítja a jeles költőt. Szándékai azonban tiszták, és „senki sem sütheti rá a pártoskodás bélyegét". Abban bízik, hogy okul a hibáiból, és a jövőben a jóízlés szabályait betartva dönt, a nyomorgó, arra érdemes írókat díjazza, nem a testület

---

[32] Csaplár Ferenc: *Babits és Kassák*, = Mint különös hírmondó. Tanulmányok, dokumentumok Babits Mihály születésének 100. évfordulójára, Bp., 1983. 179–181.; Basch 2004, 45.

[33] Kassák Lajos: *Baumgarten-alapítvány és az írástudók árulása*, Munka 1929. február.

[34] (g. b.) Nagy Lajos: *A Baumgarten-alapítványj*, 100 % 1929. február = BAD I. 591–593.

[35] Nyigri Imre: *A Baumgarten-díjak körül*, Szocializmus 1929. február.

[36] -y –ó = BAD II. 21–23.

tagjait. Ha a második alkalommal is helytelenül ítél, az ellene felhozott „elfogultság" vádjára már nem lehet magyarázatot adni.

Az Erdélyi Helikonban Kovács László tárgyilagos, a vitákra nem utaló írásában is csak az alapítvány jelentőségét hangoztatja, mely „a magyar írók szociális élete, anyagi léte szempontjából vigasztaló, nagy kincs."[37]

A leghatározottabban Benedek Marcell áll ki a kuratórium, főként Babits döntése mellett. Császár Elemért – akinek a nevét sem akarja leírni, csak Riedl Frigyes egyetemi katedrájának örököseként, Utódnak nevezi – támadja elsősorban. Szerinte nincsenek jobb és baloldali írók, csak a „kurzus-konstrukció szerint" létezik ez a felosztás, melynek alapján – a szakértelmet, tehetséget figyelmen kívül hagyva – ítélik meg és támogatják a tudósokat. Az ő megkülönböztetése szerint a „bennlévők" és „kirekesztettek" léteznek, az utóbbiak csak nehezen érvényesülhetnek a pályán, mert a hivatalos társaságok elzárják előlük a kutatási lehetőségeket, az ösztöndíjakat és az állásokat. Most ezek közül a szegény és tehetséges kirekesztettek közül kaptak néhányan díjat, amit az Utód sajnál tőlük. Osvát Ernő díjazása kapcsán bírálja az Utód tudósi munkásságát is: ha ugyanis több forrás vizsgálata (pl. Nyugat folyóirat) alapján ítélkezik, akkor nem állította volna azt, hogy ilyen nevű írót nem tartanak nyilván. A részrehajlás váddal kapcsolatban pedig gúnyosan kérdezi: „hogy ő, aki Babitsot elfogultsággal vádolja, juttatott volna-e csak egy fillért is a mindenből kifürösztött >>baloldali<< íróknak és tudósoknak, ha történetesen rábízzák a Baumgarten-díj kiosztását."[38]

Babits egy akkor kiadatlan írásában válaszol az őt legjobban bántó két kritikára. A bírálatokat szerinte általában az ostobaság, az irigység és a rosszakarat jellemzi. Nagyon sajnálja azt a pár szegény díjazott írót, akik körül fölcsapott „az irigység keserű tengere." Döntéseit jobbról és balról is támadják, és mindkét fél hibáztatja őt „pártoskodása" miatt. Az egymásnak ellentmondó vádak azonban megsemmisítik egymást, s komikussá válnak. Lelkiismerete is nyugodt, mert a „Baumgarten döntésnek súlyt és jelentőséget ad épp az, hogy egyik oldal sem fogadja hozsannával." Szomorúan állapítja meg, hogy a kritikusok nem azt vizsgálják, hogy ki mit írt, hanem azt, hogy hol, milyen lapokban jelentek meg írásaik. A végakarat meghamisításnak vádjára pedig a következő választ adja: Baumgarten azért őt, a legtehetségesebb írókat foglalkoztató Nyugat egyik vezetőjét bízta meg az alapítvány vezetésével, mert az ő ízlésében bízott meg, nem Császár Elemér és Kassák Lajos esztétikai ítéletében. Szánalmasnak tartja, hogy a „tanár úr" a miniszternek árul-

[37] Kovács László: *A Baumgarten-díj*, Erdélyi Helikon 1929. február. = BAD I. 593–595.
[38] Benedek Marcell: *Az Utód haragszik*, Századunk 1929. I. 166–169 = BAD I. 613–618.

kodott, s a Szellem ügyeit a „policáj" segítségével szeretné elintézni. Babits azonban egyelőre úgy érzi, hogy a „Miniszter kitűnő ember, s tudja mi a Törvény és mi a Kultúra.", Császár Elemér vádjaira pedig szellemesen így reagál: „A tanár úrnak pedig ezt üzenem hiába tessékel engem balra, attól ő még nem lesz *jobb*." [39]

A legsúlyosabb kritika és legkegyetlenebb vád 1929. április végén hangzik el: néhányan azt állítják, hogy az ötvenéves Cholnoky László író és újságíró tragikus haláláért a Baumgarten Alapítványt terheli a felelősség. Cholnoky több sikeres novella megírása után az 1920-as évek második felében nehéz anyagi helyzetbe került, írói munkájából nem tudott megélni, ennek nyomor, eladósodás lett a következménye. A lakbért sem tudta fizetni, ezért feleségével és fiával együtt a kilakoltatás fenyegette a Ráday utcai kétszobás lakásából. Ekkor – amint Kárpáti Aurélnak írt keserű-gúnyos hangon írt levelében olvasható – „megpróbáltam segélyt kérni Babitséktól, azonban ippen akkor nem volt pénzük: pedig lázasan akartak segíteni rajtam."[40] Az alapítvány foglalkozhatott Cholnoky kérésével, egy feljegyzésen[41] ugyanis szerepel a neve, de segélyt valószínűleg nem kapott.

Adósságait „gyűjteményes" alapon próbálja meg rendezni, a díjkiosztás után – írja egy másik levelében – „minden B-fiut (Baumgarten stb.) megvágtam, ahogy azt itt, kedvelt fővárosunkban mondják." 10-10 pengőt kért, és kapott is tőlük. A nyomor és a tartozások mellett a másik problémája az alkohol volt. Kodolányi János nekrológjában ezt írja: „Állandó, valószínűtlen izzásban élt. Micsoda belső konfliktusai lehettek, hogy csak így, az alkohol szüntelen segítségével tudta őket féken tartani, pszichoanalitikus számára izgató probléma."[42] Pénteken indult el otthonról utolsó útjára, bolyongása során hosszabb időt töltött az Otthon Körben, ahol több levelet is írt. Április 21-én, vasárnap hajnalban már az újpesti vasúti összekötő hídon volt, ahonnan – kalapját és felöltőjét hátrahagyva (az 1918-ban írt *Bertalan éjszakája* című novellájának két szereplőjéhez hasonlóan!) – a Dunába vetette magát. A kabátjából előkerült egyik levelében kéri, hogy a tárcájában lévő 70 fillért csatolják a Baumgarten Alapítvány vagyonához, egy másikban pedig megemlíti, hogy „három generációra visszamenő alkoholizmus tette őt tönkre."

---

[39] Babits Mihály: *Válasz Császár Elemérnek és Kassák Lajosnak*, OSZK FOND III/1942. = BAD I. 626–629.
[40]Cholnoky László – Kárpáti Aurélnak, OSZK Levelestár = BAD I. 619–620.
[41] OSZK Fond 145/37/14.
[42]Kodolányi János: *„Csak diszkréten kedves kollégám…" Néhány apróság Cholnoky Lászlóról*, Pesti Napló 1929. április 27.

A szenzációra éhes sajtó (Magyarország, Az Est, Pesti Napló, Esti Kurir, Magyarság, Magyar Hírlap, Új Nemzedék) részletesen beszámol az író öngyilkosságáról, részletezi nyomorát, de nem vádaskodik. Három lap azonban felelőst, bűnbakot keres. A Toll szerint „Annyira Cholnokyra szabták a Baumgarten-alapítvány feltételeit, hogy mindenkit megelőzően Cholnokyt kellett volna díjban részesíteni."[43] Lendvai az Új Nemzedékben ír „a Baumgarten-alapítvány nyomán öngyilkos magyar író"-ról, és felháborodva kérdezi „Vajon okulnak-e végre az irodalomnak azok a filantróp, humánus, mert »elfogulatlan« és »progresszív« mandarinjai, akik így engedték poklok harmincadjára Cholnoky Lászlót?"[44] Kassák Lajos is úgy látja, hogy Cholnoky azért vetette magát a mélybe, hogy „egész tragikus sorsának felmutatásával tiltakozzon kurátorokká lett írótársai jószívűsége és igazságossága ellen." Legfőbb hibája pedig az, hogy „tehetségét nem volt hajlandó klikkek érdekszolgálatába állítani".[45]

A vádaskodók nem említik meg az író zaklatott életét és alkoholizmusáról sem írnak. Azt sem veszik figyelembe, hogy korábban egyik újság és újságíró (köztük Lendvai István és Kassák Lajos) sem hiányolta a díjazottak névsorából őt, pedig a közel 30 cikkben 12 íróval szerették volna bővíteni listát.

*

Babits számára nagy megtiszteltetést, az irodalmi életben pedig komoly tekintélynövekedést jelentett a kurátorság. Mivel – Kelevéz Ágnes szavaival – „Baumgarten virtuálisan a legfőbb bíró szerepét osztotta ki" rá, ezért a saját ízlése, esztétikai értékrendje alapján történő ítélkezése (díjazás, segélyezés) az írók anyagi helyzetét hosszabb időre rendezhette.[46] Ez a pénzzel alátámasztott hatalom megváltoztatta írótársaival való kapcsolatát is. – A kurátori díj pedig – a nyugdíjától 1920-ban megfosztott költő – anyagi helyzetét, megélhetését biztosította.

A támadások, melyek kétségbe vonták döntéseinek őszinteségét, elfogulatlanságát és szakszerűségét, valószínűleg nagyon megviselték a labilis idegzetű költőt. A tanácsadó testület néhány tagja (Voinovich Géza, Szekfű Gyula) is elbizonytalanodott, már 1929-ben a kilépésen gondolkodtak, de a támadások közben nem akarták társaikkal és Babitscsal a közösséget megtagadni. Mindezek miatt a költő már korán tapasztalhatta azt, amit Keresztury Dezső úgy fogalmazott meg, hogy a nagy hatalmat biztosító „kurátorság nemcsak megbecsülést, hanem komoly

[43] *Cholnoky*, A Toll 1929. április = BAD I. 624–625.
[44] Lendvai István: *Cholnoky László halálára*, Új Nemzedék 1929. április 24. = BAD I. 622 –625.
[45] Kassák Lajos: *Baumgarten-alapítvány és a szegény író humora*, Munka 1929. május. = BAD I. 625–626.
[46] Kelevéz 2008,236

megterhelést is jelentett neki. Babitsnak ez olyan bársonyszék volt, amelyen mint tüzes trónon ült. Töviskoszorúval a fején volt király, nem koronával."[47] Az alapítvánnyal összefüggő tevékenységen kívül más feladatai is voltak ezekben a hetekben: december 14-én a Zeneakadémián rendezett fiatal írók estjén ő mondta a prológust, február 3-án huszonöt éves írói működését ünnepelték ugyanott, és közelgő berlini előadása is izgalommal töltötte el. A kimerítő munka miatt többször pihent egy-egy napot otthon, de – Török Sophie naptár bejegyzései szerint – nem került idegösszeroppanással szanatóriumba, mint az Előörs rosszindulatú kritikusa írta. Megpróbált kikapcsolódni is: síelés közben azonban megfázhatott és ezért február 9-13 között lázasan feküdt otthonában.[48]

Kikapcsolódás: svábhegyi sízés 1929 telén, Tóth Aladár, Török Sophie, Tóth Aladárné, Babits Mihály

A következő évtizedben az alapítvány és a kurátorok elleni hajsza nem ért véget. Ezekben a nehéz években újabb vádak, rágalmak hangzottak el jobbról és balról is. Egyesek Babitsnak nem csak a döntéseit, hanem irodalmi munkásságának értékeit is megkérdőjelezték. A főhatóság már nem csak a megsemmisítési („vétó") jogkörébe tartozó „törvénybe, vagy törvényes jogszabályba" ütköző vagy „az alapítólevél rendelkezéseivel merőben" ellenkező személyek ügyét vizsgálta, hanem díjodaítélés gyakorlatába (évdíj-meghosszabbítás, a jutalmazott írók köre) is bele akart szólni.

---

[47] Keresztury Dezső: *A Baumgarten Alapítvány és Babits Mihály*. Beszélgetés Kelevéz Ágnessel, Újhold Évkönyv 1981. 2. 345–354.

[48] *Babits, - Baumgarten, - Szanatórium*, Előörs 1929. február 23. = BAD I. 581–582.; *Török Sophie naptárai I-II.*, szerk. Papp Zoltán János, Argumentum , Bp. 2010. 367–371.